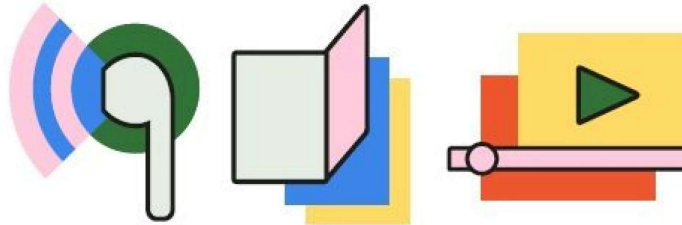

Anmeldelse:

I Grundtvigs ånd

"Åndsfrihed i det moderne samfund" er en interessant indkredsning af begreberne ånd, åndsfrihed og tidsånd. Men den viser også, at det kan være svært at gøre sig fri af Grundtvigs ånd.

Ove Christensen
IDENSHOMMER & LÆRERUDDANNER

PUBLICERET Søndag 01. januar 2023 - 18:02 SENEST OPDATERET Mandag 02. januar 2023 - 09:36

De fleste læsere af Folkeskolen vil være godt bekendt med folkeskolens formålsparagraf, som tilsiger, at skolens virke skal "være præget af åndsfrihed, ligestevighed og demokrati." Hvad ligestevighed og demokrati betyder, har de fleste formentlig også en relativt klar opfattelse af, selvom demokrati kan forstås på mange forskellige måder. Men hvad menes egentlig med 'åndsfrihed'? Hvad er det for en ånd, der skal være fri - og fri fra eller til hvad? Ja, det har en ny udgivelse måske svaret på.

Ove Korsgaard og Michael Agerbo Mørch har redigeret bogen *Åndsfrihed i det moderne samfund*, som netop har som formål "at bidrage til studiet af begreberne ånd, åndsfrihed og tidsånd", som der står på bogens første side. De peger også på, at åndsfrihed som begreb har en ganske særlig placering i forhold til den nyere danske skolehistorie. Her peger de på det afgørende brud i skolehistorien som indtraf med 1975-loven, hvor netop åndsfrihed kom ind i formålsparagraffen som et væsentligt begreb. Men allerede fra midten af 1800-tallet og frem var åndsfrihed et vigtigt element i etableringen af de frie grundskoler og af højskolebevægelsen.

Netop de frie grundskoler og højskolerne blev etableret som enheder, der i hvert fald delvist var fri af statslig kontrol og derfor var noget særligt. Selvom staten nok havde en afgørende indflydelse på folkeskolerne, der skulle sørge for, at eleverne blev gode, kristne samfundsborgere, var der tillige en accept af, at de frie skoler og højskolerne kunne gøre og mene anderledes end de offentlige skoler. De frie skoler kunne bygges på et alternativt formuleret ideologisk grundlag og opfattelser af, hvordan der burde undervises og i hvad. Åndsfrihed betød her en ret til og statslig understøttelse af en formuleret anderledeshed i forhold til det, det offentlige tilbød. Åndsfrihed betød i denne sammenhæng en accept af, at der var særinteresser, som staten ikke kunne imødekomme inden for eget regi.

"At åndsfrihed udgør et kernebegreb i den grundtvigske skoletradition, har aner tilbage til Grundtvigs kamp for sognebåndsløsning, hvis realisering i 1855 gjorde det muligt at vælge en anden kirke end sognekirken, og ligeledes til grundtvigianernes kamp for friskoleloven, der blev vedtaget samme år, og som gav forældre ret til at oprette skoler baseret på eget idemæssigt grundlag", som Ove Korsgaard skriver i artiklen "Hvorfor åndsfrihed i 1975?".

I det indledende kapitel "Ånd, åndsfrihed og tidsånd" beskrives som allerede nævnt bogens formål. Her præsenteres også fem forskellige (ordbogs-)betydninger af begrebet ånd. Ånd kan forstås som et organisk princip, der binder alting - inklusiv mennesket - sammen. Altså et overordnet styrende princip i universet. Ånd kan også forstås som det, der binder mennesket til det absolutte: Gud eller en anden metafysisk repræsentant. Som et tredje bud kan ånd forstås som et selvforhold, hvor den enkelte forholder sig til sig selv - eller som Kierkegaard formulerede

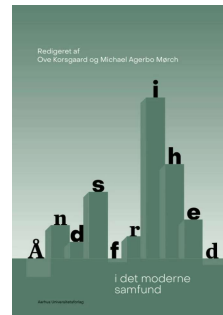
det: et forhold, der forholder sig til sig selv. Med det ville han pege på, at man som menneske må tage aktivt stilling til det, man gør, vil og er. Man må ikke flyde med strømmen og lade småborgerlighedens magelighed bestemme sit livsforløb.

Som et fjerde bud på åndsbebegret peger redaktørerne på, at ånd også kan betyde en skabende aktivitet, hvor mennesker skaber produkter, der viser ud over sig selv og sin umiddelbarhed. Når vi

"Man må ikke flyde med strømmen og lade småborgerlighedens magelighed bestemme sit livsforløb."

falder i svime over kunsten, litteraturen eller andre store menneskelige frembringelser, så er det netop et udtryk for, at de viser ud over sig selv og at de, måske netop (derfor, besidder

Fakta:

Åndsfrihed i det moderne samfund
Redigeret af Ove Korsgaard og Michael Agerbo Mørch
399,95 kroner
396 sider
Aarhus Universitetsforlag

ANNOUNCE:

falder i svime over kunsten, litteraturen eller andre store menneskelige frembringelser, så er det netop et udtryk for, at de viser ud over sig selv og at de, måske netop (derfor, besidder

Og endelig kan ånd betyde frihed i den forstand, at man ikke lader sig begrænse af af de rammer, der er sat. Det er her oprøret og bruddet med det konforme bliver til åndelighed. I det afsluttende kapitel i bogen peger Jens Erik Kristensen på Nietzsche, Kierkegaard og Foucault som eksempler på frigørelse fra tidsånden, hvorved de inkarnerer en frihedens ånd. De gør - eller forsøger at gøre - sig frie af den organiske sammenhæng, de ellers er placeret i, og som i Kristensens kapitel kaldes for tidsånden. Hermed ligner den femte bestemmelse meget Kierkegaards bestemmelse om at blive sig selv ved at forholde sig til sig selv i stedet for at gå op i tidsånden.

Bogen falder ud over det indledende kapitel i fem dele. I den første del redegøres der for "Åndsbegrebets historiske rødder". Her introduceres i tre kapitler åndsbegrebet hos Luther, Kierkegaard og Grundtvig. Dermed antyder det også, at åndsbegrebet i udgangspunktet tænkes ind i en europæisk, kristen tradition, selv om der kunne tænkes flere andre indgange til begrebet. Ånd er ikke noget, der eksklusivt tilhører kristendommen, selvom det som sådan har haft en stor betydning for måden at tænke skole på i en dansk sammenhæng.

Anden del handler om åndsfriheden som ide: Hvad er det, åndsfrihed betyder? Især giver Esther Oluffa Pedersens bidrag et interessant blik ind i tre forskellige måder at forholde sig til ånd på. Dels kan man tænke i en forlængelse af ånd som noget, der giver en mening og helhedsforståelse til tilværelsen; et metafysisk element i tilværelsen. Dette kan afvises af de logiske og andre positivistiske, der ikke vil vide af begrebet og snarere vil lade tanken og logikken være styrende for menneskers omverdensforhold. Som en mellemposition peger Pedersen på åndsvidenskaberne og den måde, hvorpå ånden kan komme til udtryk på i menneskelig skikkelse: altså som kulturprodukter. Her er videnskab, filosofi, litteratur og kunst gode bud på noget, der overskrider den hverdagslige erfaringsverden, men som samtidig ikke hæver og kræver eksistensen af en metafysisk størrelse.

"I åndsfriheden ligger også en kollektivitet; det er noget, som binder mennesker sammen."

Tredje del er viet til "Åndsfrihedens idé", og det er her, vi kommer tættest på en bestemmelse af begrebet i forhold til, hvad det betyder for skolen. Åndsfrihed er nemlig noget, der overskrider de borgerlige frihedsrettigheder som ret til at tænke, tro og tale, som den enkelte finder for godt. I åndsfriheden ligger også en kollektivitet; det er noget, som binder mennesker sammen. Dels kan man slutte sig

sammen med åndsfølelser, men der er også fællesskab forbundet med at give rum og plads til andres synspunkter. Vi bliver fælles i uenighed og i den måde, hvorpå vi forholder os til uenighederne.

"Åndsfriheden er... en grundholdning om, at forskelle og uenigheder om eksistentielle, etiske og epistemiske spørgsmål er både uundgåelige, legitime og måske endda en god ting, og at disse forskelle og uenigheder derfor i udgangspunktet skal kunne udfolde sig frit", skriver Sune Lægaard i artiklen "Hvad er åndsfrihed?". Og han peger videre på, hvordan disse forskelle og uenigheder bliver et anliggende for lærerne, der netop må have dette for øje i deres undervisning. Således bliver lærerens rolle ofte mere faciliterende for livssynsundervisningen, som redaktøren Michael Agerbo Mørch peger på i den efterfølgende artikel. Man kan her også pege på, at det ikke kun gælder i livssynsundervisningen, da elevernes deltagelse og hverdagsliv er et anliggende i al undervisning. Det er ikke kun i eksistentielle spørgsmål, at elevernes opfattelser er relevante - det er hele skolens virke, der skal være præget af åndsfrihed, deltagelse og demokrati.

Fjerde del er viet til, hvordan åndsfriheden kommer til udtryk i uddannelserne bredt forstået. Her introduceres til de frie grundskoler, højskolerne og den generelle akademiske frihed i forhold til undervisning og forskning. Sidste del handler som nævnt om begrebet tidsånd, som både kan ses som et begreb for en epoke og som et historiefilosofisk begreb for den kommende tid, som tidsånden så kan være svanger med.

Ham Grundtvig, han er eddermame svær at få smidt ud

Grundtvig er død – men han spoger stadig

Sæt spørgsmålstegn ved egen praksis

Der er mange gode artikler i antologien, og forfatterne kommer langt omkring. Men samtidig forekommer bogen også meget snæver i sit tematiske udvalg. Det forekommer eksempelvis underligt, at der så endtydigt er lagt et kristent syn på begrebet ånd og dermed på åndsfriheden. Grundtvig og den grundtvigianske tænkning er rammesættende for bogen. Men som nævnt er åndsbegrebet meget bredere både historisk og kulturelt - det havde eksempelvis været oplagt at se på åndsbegrebet i idealismen, som har spillet og stadig spiller en afgørende rolle i forhold til et begreb om dannelse som overskridelse og perfektibilitet. Det forekommer også besynderligt, at der overhovedet ikke refereres til Brandes og hele den kritiske tænkning, der betonedes frisind og åndsfrihed. Og endelig savner jeg et blik ind på helt aktuelle forhold, hvor ikke mindst fænomener som identitetspolitik og normkritik ville være oplagt at tematisere ud fra begreber om ånd, tidsånd og åndsfrihed.

Der er tale om en rigtig interessant og god antologi, men man kan måske sige, at den savner lidt mere åndsfrihed i forhold til perspektiver, der ikke primært tænker ånd ud fra en ramme sat af Luther, Kierkegaard og Grundtvig.

FRISKOLER FORMÅLSPARAGRAPPEN ANMELDELSER DANNELSE ÅBONNER PÅ TAGS

Ingen kommentarer

Sorter efter ▾

Hvis du ikke har en kommentarbruger, kan du oprette en nedenfor. Bemærk, at du angive både for- og efternavn, og det er dit navn, ikke dit brugernavn, der vil blive vist ved kommentaren (i øjeblikket beder systemet desværre ikke om fuldt navn - det kan du indsætte her <https://www.com/account>). Se [Folkeskolen.dk's debatregler](#)

LOG IND FOR AT KOMMENTERE

Seneste anmeldelser